

De Leidsche Oefeninghouder J. le Feburé.

In mijn geschrift „De Afscheiding te Leiden“ (uitgegeven door J. H. Donner te Rotterdam) heb ik van den Leidschen oefeninghouder le Feburé medegedeeld, dat in de liste civique van 1811 als zijn beroep vermeld wordt „sécateur de camelot“.

Latere navorschingen hebben mij van dezen merkwaardigen oefeninghouder, die door wijlen docent A. Brummelkamp genoemd wordt „de oude godvruchtige le Feburé“, wiens oefeningen hij en zijne orthodoxe mede-studenten wekelijks vrij geregeld bijwoonden, nog een en ander doen vinden, dat hier volgt.

Joannes le Feburé werd te Leiden geboren 17 Juni 1776; hij huwde 16 Juni 1798 met Maria Elisabeth Latijn, en overleed 29 Maart 1843.

In de familie le Feburé was, bij wijze van spreken, erfelijk het beroep van „Wasser en Droger“ der Greinen¹⁾.

In de 17de eeuw stichtte het bestuur der stad Leiden, ten gerieve van de greinfabrikanten, aan de Groenesteeg en Looijersstraat de Stadsgreindrogerij, met daarbij behorende woon-, pak- en werkhuisen. De door de greinfabrikanten vervaardigde greinen (dunne ruige wollen stoffen) moesten daar worden gewassen en gedroogd, alvorens zij naar de greinhal gingen om gekeurd te worden; alleen de ter halle — blijkens een aangehecht loodje — goedgekeurde greinen, mochten door de fabrikanten verhandeld worden.

Van die Stadsgreindrogerij waren diverse elkaar opvolgende leden der familie le Feburé de voormannen. Ze werden benoemd door (door de greinfabrikanten uit hun midden benoemde) directeuren der greinhal, die ook hunne bezoldiging regelden, een en ander onder goedkeuring der Superintendenten, die door het Stadsbestuur werden benoemd uit de leden der Vroedschap.

Onze oefeninghouder werd al zeer jong vaderloos. Toen zijn grootvader in 1782 zijn beroep, wegens gevorderden leeftijd moest neerleggen, vroeg die aan directeuren de opvolging in zijn beroep: 1. dadelijk voor zijn dochter's man, en 2 in de toekomst voor zijn kleinzoon, die nog geen 6 jaar was.

De opvolging werd toegestaan; de dochter's man werd Wasser en Droger tot April 1802, en werd toen als zoodanig opgevolgd door onzen oefeninghouder. De laatste was Wasser en Droger tot 11 Juni 1840; hij werd weer opgevolgd door zijn zoon. Na diens overlijden in 1848 werd geen opvolger meer benoemd.

De wijzigingen in de greinfabricage en in de houding van het Stadsbestuur tegenover de nijverheid in het algemeen, hadden de afzonderlijke wasserij en drogerij c.a. overbodig gemaakt. In 1857 werd ze gesloopt; er is niets meer van te vinden.

De Wasser en Droger woonde steeds op het terrein der inrichting. Onze oefeninghouder woonde van 11 Juni 1840 tot aan zijn overlijden op de Hoogwoerd in het huis thans genummerd 101.

Le Feburé heeft het hun die nu iets van hem willen mededeelen niet gemakkelijk gemaakt. Na zijn dood werd niet eens een overlijdensbericht in de Leidsche courant geplaatst. Hij schreef echter twee brochures, te weten: 1. De waarheid getoetst of ernstig onderzoek der waarheid, naar aanleiding der beide geschriften: a. van A. S. Thelwall, christelijke opwekking aan de Nederlanders, en b. de ernstige toespraak van een lidmaat der Hervormde gemeente te Amsterdam aan dezen. Gedrukt ten voordeele van de noodlijdenden door den jongsten watersnood. Te Leiden bij L. Herdingh & Zn, 1825, gr. 8vo., 40 bl.

2. De toetser getoetst, of verdediging van het „Adres aan alle mijne hervormde geloofsgenooten“ (door Ds D. Molenaar); tegen de zoogenaamde toetsing van Bernardus Verwey aan den geest der waarheid, der liefde en des vredes. Te Amsterdam bij J. H. den Ouden, 1828, gr. 8vo., 87 blad.

In beide brochures neemt le Feburé het op lofwaardige wijze, met open vizier op, voor de aangevallene predikanten Thelwall en Molenaar.

In de laatstgenoemde brochure zegt hij op bl. 3, dat hij altoos de spreuk heeft zoeken te beoefenen: „een vergeten burger, een gerust leven“; en op bl. 86: „En al moest het ook zijn dat er geen een profeet des Heeren meer over bleef, gelijk Asaf in den 74sten psalm klaagt, wel! dan hebben wij nog een God voor ons hart, een Jezus tot onzen Middelaar, Voorspraak en Broeder, een Heiligen Geest tot onzen Leidman, en een bijbel die een lamp voor onzen voet en een licht op ons pad is; en ofschoon wij in geen Oostersche, Hebreeuwsche of Grieksche talen ervaren zijn, wij hebben den dierbaren Statenbijbel, die uit die talen in de onze getrouwelijk is overgezet, en daaruit zoeken wij niet alleen den letterlijken zin te verstaan, maar de meening van den Heiligen Geest;...“

De chefs van le Feburé, de directeuren der greinhal, gaven over hem bij zijne aanstelling als Wasser en Droger, op 18 April 1802 het oordeel: „dat hij wel eens blijken van waanwijsheid en koppigheid getoond heeft“; het is jammer dat zij niet vermeld hebben, waarop dat oordeel be-

rustte. In die dagen werden de Gereformeerden door de „verlichten“ ook nogal eens „waanwijs“ genoemd.

Dat le Feburé een man was met bijzondere gaven, zou naar mijn oordeel ook kunnen blijken uit het volgende.

Korten tijd na zijn overlijden werd zijn bibliotheek verkocht; ik heb hier voor mij de veulingsnotitie, waarvan het titelblad luidt als volgt:

CATALOGUS

eener grootendeels net geconditioneerde en ingebonden verzameling van BOEK- en PLAATWERKEN,

in verschillende vakken, doch bijzonder over Godgeleerdheid, Wijsbegeerte, Regtsgeleerdheid, Geneeskunde, en Natuurlijke Historie; ook Fraaie Letteren, Mengelwerken en Taalkunde;

Vooris: eenige boekenkasten, draaibank, elektriseer-machiene, toestel voor eene persomp en eenige rariteiten; waarbij gevoegd is eene verzameling van gelithografeerde- en gegraveerde platen, onder welke verscheidene van groote waarde, alsmede zes teekeningen van den beroemden Knip; een appendix van meest godgeleerde boeken; nagelaten door wijlen den heer J. LE FEBURÉ te Leiden.

Al hetwelk verkocht zal worden door en ten huize van den boekhandelaar C. C. van der HOEK te Leyden, Maandag den 1 Mey 1843 en volgende dagen des namiddags.

Alles is te zien Vrijdag en Zaterdag 28 & 29 April, des morgens van 10 tot des namiddags 3 ure.

De catalogus bevatte in totaal 2520 te verkoopen nummers; hiervan telden de boeken 2390 nummers; deze waren onderverdeeld naar het formaat in: 116 nummers folio, 545 kwarto, 1642 octavo, en 87 duodecimo.

Naar den inhoud waren de boeken verdeeld in de volgende rubrieken: 1. Godgeleerdheid, kerkgeschiedenis, wijsbegeerte 1080 nrs; 2. Geschiedenis, aardrijkskunde, levens- en reisbeschrijvingen 258 nrs; 3. Kunsten, wetenschappen, geneeskunde, natuurkunde, nat. historie 413 nrs; 4. Grieksche- en Latijnsche schrijvers, dichters en fraaie letteren 482 nrs; 5. Regtsgeleerdheid en staatkunde 107 nrs; 6. Taalkunde en mengelwerken 50 nrs.

De overige 130 nrs bevatten o.a. 49 nrs platen, 7 boekenkasten, 2 skeletten, 4 schedels en een mikroscoop.

Men kan natuurlijk veronderstellen, dat deze bibliotheek niet in zijn geheel van le Feburé afkomstig was, maar noch de veulings-notitie, noch de advertentie, waarin de verkoop werd aangekondigd, geven voor zulk eene veronderstelling eenigen grond.

Hoewel uit het bovenstaande geen beslissende conclusies getrokken kunnen worden, blijkt daaruit toch wel, dat de oefeninghouder Joannes le Feburé een veelzijdig ontwikkeld en zeer belezen man moet zijn geweest, en dat zijne belangstelling niet alleen ging over het terrein der theologie.

Leiden.

J. DE LANGE.

Het begin der Afscheiding in Drenthe.

Drenthe stond in vroeger eeuwen bekend als een arm land en niemand stelde veel belang in het bezit ervan, omdat het zijne bezitters meer last berokkende dan voordeel aanbracht. Evenzeer was de bevolking arm ten opzichte van het godsdienstig en kerkelijk leven. Wel waren de inwoners in den loop der eeuwen van heidenen christenen geworden en vijf eeuwen later van roomsch protestantsch. Doch deze overgangen waren geen gevolg van innerlijke overtuiging, maar werden meer van buiten opgelegd. Voor de meesten was het godsdienstig leven niet anders dan een dorre formuleering der leer zonder godzaligheid. In het maatschappelijk leven openbaarde zich de volksgeest van het oude heidendom. De zeden waren ruw, de jeugd losbandig en het volk over het algemeen onkerkelijk.

In 1750 begon God te Nijkerk op de Veluwe krachtig door zijn Geest te werken, hetwelk aldaar een geestelijke ontwaking ten gevolge had. Deze beweging zette zich over een groot deel van ons Vaderland voort. Ook Drenthe werd er mede begiftigd en heeft er een rijken zegen van ondervonden. Overal waar zij zich openbaarde werden de kerken getrouw bezocht en zondaars bekeerd. In veler levenswandel kwam een gunstige verandering en de losbandigheid der jeugd verminderde sterk. Deze kwam geregeld ter catechisatie en oefende zich in de kennis van de leer der godzaligheid en de ouden lazen vlijtig de nagelaten geschriften van godzalige leeraars.

Eene opwekking is altijd iets dat voorbijgaat. Men moet de vrucht er van afmeten naar den zegen dien zij achterlaat. Ook omtrent deze opwekking moet erkend worden, dat alle bloesems van toen geen vrucht hebben gezet. Nochtans is

zij voor Drenthe ten zegen geweest, want zij heeft gebracht wat vroegere reformaties ontbrak. In de meeste gemeenten bleef een kern bestaan, die hou en trouw aan de oude belijdenis vasthield en zorgde, dat de kinderen daarvan kennis droegen. De tweede helft der 18e eeuw kenmerkte zich door een algemeene verflauwing op godsdienstig gebied. Het schoone goud werd verdonkerd, maar in menige Drentsche gemeente bleven eenigen, al was het dan ook maar eene kleine minderheid, die pal stonden voor de oude en beproefde waarheid. Dit was nog een nawerking van de opwekking van 1750.

Voor 1816 waren de predikanten aan de belijdenis gebonden. In dat jaar werden zij van dien band ontslagen en konden leeren wat hen goeddacht. Vele der jonge predikanten loochenden en bestreden de fundamentele leerstukken des geloofs niet openlijk, maar verzegen die stelselmatig. De groote massa der hoorders, die van geen strenge predikaties gediend was, was hiermede zeer ingenomen. Op vele plaatsen echter waren ook nog palstaanders van de gereformeerde waarheden. Dezen hadden behoefte aan het woord des levens en vonden geen voldoening met het lichte brood, dat de jonge predikanten hun aanboden. Zij onttrokken zich gaandeweg meer aan de samenkomsten in het kerkgebouw en lazen ten huize van één hunner een rechtzinnige predikatie. Dergelijke samenkomsten werden in onderscheiden plaatsen in Drenthe reeds vóór 1834 gehouden.

Met belangstelling sloegen die gezelschapsmensen het optreden van Ds de Cock van Ulrum gade. Velen onderhielden met hem briefwisseling. L. Dijkstra, een veenarbeider, reisde te voet van Smilde naar Ulrum om Ds de Cock te hooren preeken. Op een doorreis hield deze zich eerst te Assen, en daarna te Smilde op, waar hij met onderscheiden personen in Drenthe kennis maakte. Toen Ds de Cock 11 Oct. 1834 met zijn kerkeraad en bijna geheel de gemeente den band met het Hervormd kerkgenootschap verbrak, waren er velen in Drenthe bereid hem te volgen. Deze provincie kwam in den regel ook in het godsdienstige wat achteraan, maar zou nu in de voorste gelederen plaats nemen, want 19 Nov. 1834 werd de tweede kerk der Scheiding onder leiding van Ds de Cock tot openbaring gebracht en dat was te Smilde. Op meerdere plaatsen in Drenthe verlangde men dit, maar omdat Ds de Cock om een verboden preek eenige maanden in de gevangenis werd opgesloten moest dit wachten tot hij weer werd losgelaten.

Van den toenmaligen predikant te Smilde zei men, dat hij de kerk leeg schreeuwde, omdat er bij de godsdienstioefening vaak meer banken ledig dan bezet waren. Toen de afgescheiden gemeente gesticht was, verblijdde het hem, dat allen die zich daarbij aangesloten hadden, arme menschen waren en niemand van de notabele ingezetenen zich er bij had gevoegd. L. Dijkstra was een arme dagloner, doch goed onderlegd in de kennis der waarheid en om zijne oprechte vroomheid algemeen geacht. Door zijn invloed werd te Smilde tot stichting eener gemeente overgegaan. Aanstands traden 75 belijdende lidmaten toe. Dijkstra werd tot ouderling gekozen en na onderzoek van den dubbelen kerkeraad tevens tot oefenaar. Eenige jaren heeft hij Smilde als zoodanig gediend. Onder zijn dienst bloeide de gemeente. In 1842 is hij predikant geworden.

In Dwingelo woonde toen nogal wat vroom volk. Misschien ten gevolge van den arbeid van den godzaligen Ds Folmer 1759—1781. Er was toen een predikant, die het deze menschen wel naar den zin wilde maken, maar het onderscheid tusschen Gereformeerd en Remonstrantsch niet kende, zoodoende deed hij dikwerf verdachte uitdrukkingen die enkelen der vromen zoodanig ergerden, dat zij niet meer in de kerk kwamen. Destijds woonde onder Dwingelo Albert Kok, een man van veel invloed en algemeen geacht. In zijn jeugd was hij onderwijzer geweest en werd daarom in de wending „Meister Albert“ genoemd. Hij was goed met de gereformeerde leer op de hoogte en waar-schuwde den leeraar, als deze zijn boekje te buiten ging. Deze belooft de beterschap, maar het was gauw weer vergeten. Lang bleef Meister Albert zijn leeraar trouw tot deze het hem een keer al te bont maakte, toen stond hij onder den dienst verontwaardigd op en verliet het kerkgebouw om er nooit weer in terug te komen.

Nadat Ds de Cock uit de gevangenis ontslagen was bezocht hij spoedig Drenthe en onder zijn leiding werden in het voorjaar van 1835 te Dwingelo de ambten ingesteld. Dit was derhalve de tweede uitgeleide gemeente in deze provincie.

In Assen stond destijds Ds Bentheim Reddingius, die in zijn brieven meende te moeten waarschuwen voor de bekrompen denkbeelden der Separatisten. Om deze brieven werd hij door Ds de Cock geducht onder handen genomen. In eigen gemeente ontstond tijdens de bediening van Ds Bentheim Reddingius een gezelschap, dat die bekrompen denkbeelden verdedigde en verbreidde. Gezelschappen kunnen nuttig zijn als ze goed geleid worden. Assen bezat in J. H. van Dalen een uitnemend leider. Na diens verscheiden traden J. A. Smedes en R. J. Veeninga er meer op den voorgrond. Onder leiding van den laatste en van A. J. Mulder

werd te Assen der ambt Cock wachte plaats gevon 25 belijdende

Te Hooghe groote boere jeugd schoo Beilen had dorpen hulp vrijwel hach vraagd als t wijzers en den ouden was hem vo oefeningen t waarheid schaars ges die voedsel eigen kerk b bij den ou Ds de Cock briefwisselin post doen v beter op zij Hervormden veel geweld weging brach gescheiden Hijken rucht met hem tot loop van 18 gesticht, die In 1840 lei gens art. 8 K ambt een ky

In de gen deel, maar Men meende kerk af te se rechtzinnig niet goed w overwinnen vormen. Dit onderhavig nen dit in t het voorges leeraar zwen aanzien zond Nu begonnes daar de oog vroom persc een getrouw frontverand plaats in de eens op het om hij niet r was: „Domi gemeene ver voldoen“. D over zal ik w op Knol he nooit geleze oordeelen?“ in Diever kw want 31 Oct gesticht.

Behalve de gemeenten t nerwold en bork, Nijveve te Zweelo, 12 in die dager Norg, Zuidla te Ruinen. F meer dan 20 40 Hervorm

De seheid wat de gere en er blever genaamde w tie der 16e maar die va king zelf o eigen gesch mlijks en Afscheiding

De voorm het noodzak in het niet- verschillend

In Drenth een gezond behoort en z Ds de Cock de theologie ming hield men moest Velzen ston verhouding meer uit de dan de later goed begrep wat tegen. Theologisch in één bedd

Gedurende —54 weiger den naar de wilde niet sc

1) Spelling van 1782. (Er is niets nieuws onder de zon.)